

חיל הסנוסים*

נחפרסם בגליון אוגוסט 1948 של ירחון המכון המלכותי
המאוחד לשלושת השרותים (R. U. S. I. Journal).

חיל הערבים הלובים (הסנוסים) ייקרא מעתה «חיל ההגנה של קירינאיקה» (מפקדת המזרח התיכון. פקודות כלליות מיום 26 במרץ 43). במלים אחרות: הסנוסים שבו לגבולם. ב-8 בינואר 1942 אמר מיניסטר החוץ בבית הנבחרים: «סעידי אידריו אל סנוסי בא במגע עם השלטונות הבריטיים במצרים פחות מחודש ימים אחר נפול צרפת, בשעה שמצבנו הצבאי באפריקה היה קשה ביותר. לאחר זמן מה הוקם חיל סנוסי מבין מצדדיו שברחו מחמת הדיכוי האיטלקי בעשרים השנים האחרונות. חייל זה מילא תפקידי-עוזר חשובים בעת הקרבות רבי-ההצלחה במדבר המערבי, בחורף 41-1940, והוא ממלא שוב תפקיד במערכה הנטושה עכשיו. הנני משתמש בהזדמנות זו כדי להביע את הערכתה החמה של הממשלה הבריטית לתרומה שסעידי אידרים אל סנוסי ותסידיו תרמו ותורמים למאמץ המלחמה הבריטי. אנו מקדמים בברכה את הצטרפותם אל חיילותינו למלחמה באויבינו המשותפים. מנוי וגמור עם הממשלה, כי לאחר המלחמה הזאת לא יהיו הסנוסים שבקירנאיקה נתונים בשום פנים לשלטון איטלקי.» (טיימס, 9 בינואר 1942). כך נפתח פרק חדש בתולדות הסנוסים. הסנוסים הם כת מוסלמית דתית, וזו גוסדה בידי סעידי מוחמד בן עלי אל-סנוסי, שנולד באלג'יר בשנת 1790. מטרתו היתה «להחזיר את האיסלם לטהרתו מקדם ולגאלו מדברי-הכפירה והחידושים אשר פשו בו». תורתו מצאה עד מהרה חסידים רבים בלוב כולה וביחוד בקירינאיקה. בשנת 1855 בא לשבת בנוה-המדבר ג'רוב (150 מילין מדרום לטוברוק) שנמסר לו על ידי השולטן בתורכיה (קירינאיקה היתה נתונה לשלטונה של קושטא מאז 1835). כאן הכה שרשים. לאחר מותו ב-1859 המשיך בנו לעשות נפשות לעיקרי תורת הסנוסים. הוא העביר את משכנו לקופרה, 500 מילין, בקירוב, מטוברוק דרומה, - מקום ידוע יפה לקוראי ספרי-המסעות של רוזיטה פורבס. בשנת 1902 מת ותחתיו נעשה ראש לסנוסים בן-אחיו, אל-סעידי אחמד אל-שריף, «שאחיו בחרו בו מהיותו נבון-השכל במשפחה». בשנת 1911 סייע סעידי אחמד לתורכים במלחמתם עם איטליה, אך לאחר מפלת התורכים הסתלק בחשאי אל המדבר. כך החל, ב-1912, השלטון האיטלקי בלוב.

מלחמת 18-1914, שבה היו התורכים והגרמנים בעלי-ברית, נתנה הזדמנות לאויבינו לגרות בנו את הסנוסים. ב-1915 התקדמו כוחות הסנוסים בהנהגת קצינים תורכיים בלא קרב עד לסביבות מרסה-מטרור (ומבחינה זו הראו יזמה רבה יותר מהאיטלקים בשנת 1940, שעמדו בסידי-ברני), ואולם כאן ניגפו וגורשו בחזרה לקירנאיקה. סעידי אחמד ברח לתורכיה וסופו שמת באיטליה.

ראש הכת כיום, סעידי מוחמד אידריס, היה בן-דודו הראשון של סעידי אחמד, וירש את מקומו לאחר שהלה הסתלק בחפזון מלוב. ב-1916 כרת ברית עם איטליה ועם בריטניה. האיטלקים העניקו לו את התואר אמיר, והוא קבע את מושבו באגדביה והיה האמיר המוכר, או הראש והמנהיג, לנאות-המדבר והעורף של קירנאיקה, - למעשה לקירנאיקה כולה פרט לרצועת-

* ראה גם «מערכות חוברת י"ב.

החוף שבין בנגזי וטוברוק, שהיתה בידי האיטלקים. ב-1924 עבר למצרים מאחר שניער עצמו מפעולות-האיבה שבוצעו אז נגד האיטלקים.

לאחר המלחמה הקודמת התנגדו שבטי הסנוסים בעקשנות רבה לדרכי השלטון האיטלקי. הם ערכו מלחמת-גרילה שנמשכה שנים, על אף כל השפטים ומעשי-הטבח שעשו בהם האיטלקים. בשנת 1926 עברה גירבוב. לפי הסכם-הגבולות החדש בין מצרים ואיטליה, לרשות האיטלקים, והסנוסים נאלצו לצאת מתוכה. בשנת 1929 נתמנה גנרל גרציאני מושל קירנאיקה וארחו הצבאי חרץ עד מהרה את גורל הסנוסים; הוא ערך מסע אכזרי מאד על קופרה ושבר את התנגדותם. עומר אל מוכתר, מנהיג לוחמי הגרילה הסנוסיים, ורבים מן הסרים למשמעתו נתפסו והוצאו להורג. בשנת 1931 תש כוחם של הסנוסים לחלוטין ומאז מתגוררים אלפי פליטים במדבר המערבי של מצרים, בין סולום ואלכסנדריה, ובסיוה.

בשנת 1940 הציע סעיד אידריס, שציפה כל הזמן לשעת כושר להתנקם באיטלקים, את עזרתו לבריטים במזרח התיכון; הוא ביקש לגייס חייל מחסידיו שבין הפליטים במצרים. מועצת שייכים ערבים, בנוסח מסרתי, נועדה עם המפקד הכללי של הכוחות הבריטיים במצרים (לויסנט-גנרל - עכשיו גנרל - סיר ה. מייטלנד וילסון), ולאחר שורת הנאומים הרגילה קיבלו על עצמם השייכים להלחם להשגת מטרתם, שהיא «החזרתה של נחלת-אבותיהם והשבת חופשתם ועצמאותם». כך נולדו החייל הערבי הבריטי ומפקדתו, שנודעה בשם «המשלחת הצבאית 102». תנאי השירות: «למשך ימי המלחמה» ושכר - בדומה לשכרם של אנשי חיל ההגנה הסודני. ואז הוכתר בשם; בראשונה נקרא בשם «חיל הפליטים הלוביים», אחרי כן, בזה אחר זה, «חייל ערבי לובי», «חייל ערבי-לובי (סנוסי)», עד שזכרה לשמו הנוכחי, שאושר אחרי שקירנאיקה נכבשה בפעם השלישית. הגיוס התחיל ומאות מתנדבים נהרו אל לשכות הרישום. נאספו כמה קצינים מגוסים, והחסר נתמלא באזרחים ופקידי-ממשלה ממצרים שידעו לדבר ערבית. הקצינים המגוסים, מהם ידעו מעט ערבית ומהם לא ידעו כלום, ואילו הקצינים דוברי-ערבית היו חסרים ידיעות צבאיות. יחד הצליחו לארגן את החייל במשטר צבאי כלשהו. סמוך למְנָה (קאהיר) נפתח קסרקטין, ובטקס, שהשתתף בו גנרל וילסון, הונפו הדגל הבריטי והדגל הסנוסי וכך היו מנפנפים זה בצד זה כל זמן שהקסרקטין נשאר במצרים. הדגל הסנוסי שחור הוא ועליו חרמש-סהר לבן וכוכב אחד.

בין המגויסים היו כשלוש מאות סודנים שישבו במצרים ורצו לקחת חלק במלחמה. לימים נתגלה, כי אין הם תמימי-דעים עם הלובים בכל ענין ולפיכך קינצו אותם מבטליונים שונים והרכיבו מהם שתי פלוגות סודניות בבטליון אחד.

הוצע לגייס עשרה בטליונים, אך נתגלה כי אין הדבר אפשרי ולכן הועמד את המספר על ששה. נסיגותינו מקירנאיקה לא נתנו לנו לפתוח אף פעם אחת במסע גיוס ממשי במדינה, אך זרם המתנדבים הראשון מביין-הפליטים שבמצרים הוגדל במידה ניכרת ע"י שבויי-מלחמה, לאחר התקדמותו המזהירה של גנרל ויול מסידי-ברני לבנגזי ב-41-1940. אלפי סנוסים גויסו בשעתם לצבא האיטלקי, ו-16.000 מהם נלקחו בשבי. רבים מאנשים אלה לא רחשו כל אהדה לאיטליה והציעו מרצונם שיצרפו אותם אל חבריהם הנלחמים למען הבריטים. אלה נבחרו בהקפדה יתרה, לאחר שמנהיגי הסנוסים העידו עליהם, ואכן הוכיחו את נאמנותם. הם היו מאומנים אימון צבאי ורבים היו לתועלת רבה, כסגני-קצינים וסמלים. עז היה רצונם להלחם באיטלקים, אך הם יראו מפני השבי - ואכן נבין לפחדם

אם נשים אל לב כי הם היו נחשבים כבוגדים - מהיותם נתיני איטליה.

בשנת 1940 הוקמו ארבעה בטליונים. הכוונה היתה להשתמש בשלושה לשם מלחמת גרילה בלוב וברביעי לתפקידי משטרה. לבטליונים אלה היו 21 קצינים בריטיים, 29 חיילים וסמלים בריטיים לעבודה אדמיניסטרטיבית, 14 קצינים ערביים שנבחרו בהתייעצות עם הסעידי-אידריס בזכות המוניטין שלהם בקרב שבטיהם, ויותר מ-600 חיילים וסמלים ערביים. אולם ההתקדמות הבריטית ב-1941 היתה כה מהירה שלא היתה כל הזדמנות למלחמה גרילה. פלוגה אחת נשלחה לשמש חיל-מצב במקום מושב המפקדה הסנוסית לשעבר, בגירבוב, לאחר שזו נכבשה בידי האוסטרלים. כשנכנסו הגרמנים לזירת לוב בראשית 1941 נמנו שלשה מבין ארבעת הבטליונים עם חיל-המצב הנצור של טוברוק, עד יוני. הם עשו עבודה חשובה בחפרם חפירות-הגנה ועמדו יפה בהרעשות מטוסי-הצלילה ואש התותחים. במצרים קיבלו על עצמם תפקידי שמירה על מקומות אסטרטגיים וקוי-אספקה, ושיחררו בכך צבא קיסרי מעבודה זו.

בשעת התקדמותנו השניה לתוך קירנאיקה יצאו לשם בדצמבר 1941 שני בטליונים למלא תפקידי משטרה ליד ה«אדמיניסטרציה לשטחי כבוש». לא ניתן להם לישוב בשלוה זמן רב, כיוון שהגרמנים חזרו והדפו אותנו משם. בטליון אחד באזור ברצ'יה הצליח לחזור יחד עם הדיביזיה ההודית הרביעית, אך הבטליון האחר, שהיה 60 מילים בערך מדרום לבנגזי, נותק כולו ע"י האויב. אנשיו, מחוץ ל-6 קצינים וסמלים בריטיים וכ-120 ערבים, חזרו כולם, חבורות-חבורות, לקוים הבריטיים, לאחר שעברו מהלך מאות מילין ונעזרו בדרכם ע"י בני שבטי הסנוסים בקירנאיקה.

בשנת 1942 הוקם בטליון חמישי, שהיה מורכב כולו סנוסים שבויי-מלחמה לשעבר. היה זה הבטליון הראשון שניתן לו אימון יסודי מוקדם במשך ששה חדשים ע"י מדריכים בריטיים מנוסים. הבטליון הזה לא יצא מעולם מגבולות מצרים ובדצמבר 1942 פורק בשל חוסר מתנדבים לארבעת הבטליונים האחרים. (הוא הבטליון שהוד רוממותו הדוכס מגלוסטר זיכהו בביקור-בקסקט-בעת סיורו במזרח התיכון). אותה שעה שוחררו הסודגים, שנזכרו למעלה, משום שהללו לא היו לובים סנוסיים. בעלי בריחנו האמריקאים לקחו את כולם לעבודה בבסיסם שליד קהיר והם «חיים עכשיו כלורדים» - ארבעה באוהל, עם מיטות ורמת-שכר גבוהה יותר.

כמתחית הראשונה של אותה שנה, שהיתה ההיסטורית והקריטית, בכל מערכת המזרח התיכון, הועסקו ארבעת הבטליונים הראשונים בעבודת קוי-התחבורה באיזור קפוצו - סולום - מרסה-מטרון ובהכנת שדות-התעופה באיזור בגוש - פוקה - סידני-הניש. הבטליון שבאיזור קפוצו - סולום עזר לצבא הודי בהקמת ביצורי-הגנה לפני שהגיע חיל החלוץ של רומל והוא נצטוה להסוג רק כשפגזיו הראשונים של האויב התחילו פוגעים באותו אזור. אחת מפלוגות היחידה הרסה לפני נסיגתה את מחסן הנפט של קפוצו. אותה יחידה קיבלה על עצמה אחר-כך את השמירה על תחנות השאיבה וצנור המים, שליד מטילת-הברזל, אשר הופעלו ע"י חיל-המהנדסום הניו-זלנדים, (לרבות המתקנים שבתל-אל-עיסה ואל-עלמיין), עד שהתקדמות הגרמנים אילצה אותם לסגת מתחנות אלו.

הבטליון שבמרסה-מטרון הוצא ברכבת ובדרך הותקף מן האויר בפצצות ובאש מכונות-יריה. אחד משני הבטליונים שהגנו על שדות-התעופה נתקל ברכב-שריון גרמני

סמוך לגיראולה (כ-14 מילין ממזרח למרסה-מטרור) ואיבד קצין בריטי על מחלקתו. סוף שנת 1942 עבר על הבטליונים הסנוסיים בשמירה, בשירות של שדות-תעופה ובתפקידים אחרים חשובים במצרים, לרבות הבסיס האמריקאי.

בשעה שהמחנה השמיני יצא למסעו ההיסטורי השתוקקו הבטליונים הסנוסיים לשוב לקירנאיקה בפעם השלישית והאחרונה. שני בטליונים נשלחו כעבור זמן קצר למלא תפקידי משטרה בפיקוח סגן הקצין הפוליטי הראשי (המכונה עכשיו סגן הקצין הראשי לענינים אורחיים). אחר-כך עברו בעקבותיהם המפקדה, הקסרקס ושני הבטליונים הנותרים, והחייל כולו מתישב שם עכשיו ישיבת קבע והוא סמוך ובטוח כי לא יסוג עוד למצרים. עדיין לא הגיעה השעה להסיר את כל לוט הסודיות, אך ניתן לומר, כי החייל ממלא את תפקידו בקירנאיקה בפעולות צבאיות ומשטרותיות כאחד. תפקידים משטרתיים מצריכים סוסים וגמלים ודבר זה יש בו משיכה מיוחדת לגבי חובבי-חיות. מן הנמנע הוא להתנבא עתה על העתיד, אך אם נזכור את דבריו של מניסטר החוץ ואת צרכיה של הארץ, אפשר שנגיע לכלל דעה, כי חייל דוגמת הלגיון הערבי של עבר-הירדן יהיה אולי הכוח המתאים ביותר בשביל הערבים הסנוסיים. אם יוקם כוח כזה הרי תינתן בכך עוד הזדמנות לקצין בריטי צעיר ונלהב ממחצבת סיק-פחה וגלוב-פחה להוכיח את יכולתו בתפקיד ערבי חדש במדבר לוב. החייל הסנוסי לא היה מעודו מזוין או מאומן כל צרכו, כדי שיוכל ליטול חלק במלחמה בגרמנים, אך מזמן לזמן היה מעורב בתגרות בלתי-צפויות מראש, שהמלחמה החדשה מביאה אותן לפתע לפתחי החזית והערף כאחד.

מספר נפגעי-הקרבות הוא:

ערבים	בריטים		
	קצינים	חיילים וסמלים	
13	1	—	1
6	1	—	—
108	1	4	6
			נעדרים ושבווי מלחמה

אחד הבטליונים נמצא באניה שטורפדה — שתי פעמים — סמוך לטוברוק, והקצין שצווה ללוות גנרל גרמני שבווי הוא אחד הנעדרים. לקצין ערבי אחד הוענק «הצלב הצבאי». חייל אחד קיבל מדליה צבאית וששה חיילים נזכרו לשבח בדו"חים. הסוראים — כדרך כל הערבים — הם בעלי אופי עצמי וטרם פסקו לשאול מדוע עליהם לציית לפקודות מסוימות שניתנו ע"י המצביאים העליונים או ע"י קציניהם שלהם, אך הם נלהבים לתפקידם ובמנהיגות בריטית טובה יהיו לחיילים טובים. אף הם, ככל הערבים, מצטיינים במידת הכנסת-אורחים שלהם. כשאפשר יהיה לפרסם אחר המלחמה את כל פרשת הסנוסיים, יתגלה שהרבה קצינים בריטיים ובני אומות הברית, ואנשים מכל החיילות, הצילו, לפחות את חירותם, ובמקרים רבים את חייהם ממש, הודות לעזרתם של בני הכת הזאת. לא זו בלבד שראוי לשחררם מעול השלטון האיטלקי אלא ראוי גם לעזור להם להקים שוב את ביתם על תלו.